

Kate Østergaard: *Danske Verdensreligioner – islam.*

Gyldendal 2006. 284 sider.

Med bogen *Danske Verdensreligioner – islam* er Kate Østergaard kommet med et forfriskende og ambitiøst bud på, hvordan en undervisningsbog om islam kan se ud. Bogen er rettet mod de gymnasiale uddannelser og er den første publikation i Gyldendals nylancerede serie *Danske Verdensreligioner*. Formålet med serien er, som beskrevet i bogens forord, at behandle de fem verdensreligioner i en lokal og nutidig dansk kontekst set i forhold til globale, historiske og samfundsmæssige forhold. *Danske Verdensreligioner – islam* tager udgangspunkt i muslimer bosat i Danmark og skildrer detaljeret, hvordan islam leves og fortolkes i forskellige muslimske miljøer i Danmark. Østergaard præsenterer i denne bog grundige og undertiden overraskende analyser af, hvordan muslimske traditioner aktualiseres og praktiseres i Danmark. I dens indhold og struktur adskiller bogen sig på tre centrale områder fra meget af det tilgængelige islamundervisningsmateriale.

For det første bryder bogen med den konventionelle opbygning, som kendetegner meget af det traditionelle undervisningsmateriale. De indledende fire kapitler er af teoretisk og metodisk art, og de efterfølgende femten kapitler, hvis rækkefølge kan synes en smule vilkårlig, har et mere tematisk indhold. Kate Østergaard behandler en lang række emner, som har relevans for forståelsen af islam i Danmark og tager samtidig enkelte tematikker op, som har nydt særlig stor opmærksomhed i den danske islamdebat, for eksempel forholdet mellem

kønnene, ære- og skamdebatten og Muhammed-karikaturerne. Forfatteren beskæftiger sig derudover med organiseringen og institutionaliseringen af islam i Danmark, herunder de forskellige moskemiljøer, de religiøse autoriteter og de forskellige muslimske bevægelser og foreninger samt de varierende udtryk for islam, der her formidles. Forskellige kategorier af muslimer behandles, for eksempel konvertitter, sufister og Ahmadiyya-muslimer. Der gives en introduktion til islamisk praksis, muslimske trosforestillinger og øvrige grundlæggende islamiske begreber. Det historiske vue over islams oprindelse og historiske udvikling, som bogen indledes med, er en god indgang til grundlæggende islamiske ideer og principper, og det afslutter med en perspektivering til islams udviklingsmønstre i moderne tid. Østergaard berører centrale emner som kompleksiteten vedrørende Koranens status, *hadith*-litteraturens funktion og islamisk retsvidenskab (*fiqh*) indhold, hvoraf flere kun perifert behandles eller helt udelades i meget af det eksisterende undervisningsmateriale.

For det andet gør Østergaard op med den betragtning, som præger flere af de ældre lærerbøger, at islam er karakteriseret af en entydig fortolkningsmodel og repræsenterer et homogent verdenssyn. I mange bøger fremstilles sunni-islam som den utvetydige norm, mens andre retninger og traditioner i bedste fald betegnes som ubetydelige sekteriske bevægelser eller i værste fald fuldstændigt usynliggøres. Østergaard tilbageviser denne monoliseringstendens både i sin historiske fremstilling af islam og ved at illustrere den tolkningsautonomi, der eksisterer blandt muslimer i Danmark. Eksempelvis introducerer forfatteren

læseren til de forskellige muslimske retsskoler. Disse er en vigtig kilde til forståelsen af islamisk retsvidenskabs udvikling og dynamik, men i langt de fleste undervisningsbøger kommenteres retsskolerne slet ikke. Derudover dedikerer Østergaard et helt kapitel til sufisme og Burhaniyaordenen i Danmark. Læserne får hermed indsigt i, at sufisme er en central strømning inden for islam og betragtes som en legitim praksis af mange muslimer. I meget af det eksisterende undervisningsmateriale er der en tendens til, at forfatterne gengiver en islamistisk opfattelse af sufisme og beskriver traditionen som *bid'a* og fremstiller den som en isoleret del af islam på trods af, at adskillige større islamiske teologer gennem historien var sufister. Eftersom diversitet og fortolkningsvariabilitet er den centrale tematik gennem hele bogen, kan det undre, at Østergaard har fravalgt at beskæftige sig med det ofte oversete shia-muslimske miljø i Danmark, herunder Alawierne.

For det tredje redegør Østergaard for magtpraksiser. Hun beskriver med andre ord hvilke fortolkninger, hun refererer til, og hvor udbredte de er. Som antydnet ovenfor er der en tendens blandt nogle lærebogsforfattere til at præsentere islamistiske synspunkter, som var de selve normen for islam, frem for at fremstille denne form for islamudlægning som en mulig fortolkning blandt andre. Dette fremkommer i særlig grad, når emner som *Shari'a* og forholdet mellem religion og stat behandles. På trods af den store produktion og effektive distribution af islamisk litteratur i Danmark falder Østergaard ikke i denne fælde i sin behandling af islam i en dansk kontekst. Hun præsenterer for eksempel varierende holdninger til demokrati

og islamisk ret ved at referere til synspunkter repræsenteret af såvel *salafi*-inspirerede grupperinger som sekulære muslimske grupper. Med Østergaards indføring i islam i Danmark præsenteres eleverne i gymnasieskolen for fortolkningsdiversitet samtidig med, at de får en indføring i, at der er en fællesnævner og en fælles kerne blandt de heterogene holdninger.

Det er en fornøjelse at læse en lærebog i islam, hvor det så tydeligt skinner igennem, at forfatteren er solidt forankret i en religionsvidenskabelig metode, og bogen kan sagtens anvendes som støtte, når læreren skal introducere religionsvidenskabelige fænomener som hellige tekster, profetskikkelsen, myter og ritualer. Østergaards religionsvidenskabelige baggrund medfører, at især kapitel 9 "At være praktiserende muslim" fremstår som et særdeles vellykket afsnit. Østergaard nøjes ikke med at beskrive de muslimske ritualer, men analyserer dem på baggrund af ritualmodellen. De muslimske ritualer er, som forfatteren selv nævner, ofte meget sparsomme med symbolik og synsindtryk, men ved at tage udgangspunkt i, hvordan rituelle handlinger har kroppen som objekt, redegør Østergaard for ritualer som for eksempel renselse, bøn og fasten på en meget informativ måde. Udover dybtgående at analysere de muslimske ritualer sættes de desuden ind i en dansk ramme (jf. beskrivelsen af *Id*-festen i Valbyhallen), og de sammenlignes med udførelsen af ritualer i den muslimske verden. Afsættet i en religionsvidenskabelig metode styrker det pædagogiske tilsnit, men samtidig sker det på et højt abstraktionsniveau, og indholdet vil være svært tilgængeligt for nogle elever og skudt over målet.

Størstedelen af bogens beskrivelser og analyser er baseret på forfatterens omfattende feltarbejde i Danmark. Det samme er tilfældet med bogens gengivelse af primærlitteratur, hvoraf de fleste af teksterne er uddrag af Østergaards egne interviews. Bogen er spækket med lettilgængelige tekster om og af muslimer i Danmark, og læreren har med denne bog i hånden et rigt tekstudvalg at vælge imellem som udgangspunkt for diskussioner om islam i gymnasieklassen. Bogen er til gengæld sparsom med tekster fra Koranen og *hadith*-beretninger og andre klassiske religiøse tekster, og det er blandt andet en af årsagerne til, at denne publikation i serien *Danske Verdensreligioner* ikke kan stå alene i et undervisningsforløb. Til trods for, at serien lover, at de enkelte bøger indeholder fagligt stof, der kan opfylde målene om kernestof og supplerende stof, må denne bog nødvendigvis suppleres med anden litteratur, for at undervisningsforløbet kan indfri kravene i fagets bekendtgørelse.

Selv om Kate Østergaards bog er rettet mod de gymnasiale uddannelser, fortjener den et langt større publikum. Det er den første danske udgivelse, som så bredt beskæftiger sig med det muslimske miljø i Danmark, og den kan varmt anbefales til andre med interesse for emnet og ikke udelukkende af bogens primære målgruppe.

Karen-Lise Johansen Karman, ph.d.-stipendiat
Afdeling for Religionsvidenskab
Århus Universitet